Vybrané právní aspekty instituce trvalého jáhenství

Antonín Ignác Hrdina

Úvod

V západní církvi byl na přání druhého vatikánského koncilu obnoven trvalý diakonát – jak u jáhnů-celibátníků, tak u ženatých jáhnů. Na rozdíl od církví křesťanského Východu, kde kontinuita trvalých jáhnů nebyla přerušena, bylo ovšem třeba v latinské církvi vypracovat novou normativní úpravu, s níž doposud nemohly být žádné zkušenosti. V souvislosti s tím vyvstaly některé právní problémy, na něž kanonická legislativa musí, resp. měla by reagovat. Některými takovými právními aspekty se tento článek bude zabývat, a to zejména charakteristikou *právních předpokladů přijetí služby trvalého jáhna* se speciálním zaměřením na požadovaný *souhlas manželky ženatého jáhna*.

1. Přehled historického vývoje instituce jáhenství[1]

Diakonát jako trvalý životní stav existoval jak v apoštolské církvi, tak (na různých místech různě dlouho) zhruba po celé první křesťanské tisíciletí (1.1). Následně zanikl a pokus o jeho obnovu na tridentském sněmu nebyl úspěšný – to se podařilo až druhému vatikánskému koncilu (1.2). V návaznosti na něj byl trvalý diakonát zaveden i na území České biskupské konference (1.3).

[1] K tématu u nás viz např. PŘIBYL, Stanislav, *Počátky vývoje hierarchického uspořádání v rané církvi*, in: Revue církevního práva č. 49–2/2011, Praha, s. 13–35; též: *Počátky hierarchického uspořádání v rané církvi*, Chomutov, 2017, s. 108–132.

1.1 Apoštolská a poapoštolská doba

První zmínku o jáhnech přinášejí už Skutky apoštolské v souvislosti s jejich ustanovením: „V té době, kdy učedníků stále přibývalo, začali si ti z nich, kteří vyrostli mezi Řeky, stěžovat na bratry ze židovského prostředí, že se jejich vdovám nedává každodenně spravedlivý díl. A tak apoštolové svolali všechny učedníky a řekli: ‚Bohu se nebude líbit, jestliže my přestaneme kázat Boží slovo a budeme sloužit při stolech. Bratří, vyberte si proto mezi sebou sedm mužů, o nichž víte, že jsou plni Ducha a moudrosti, a pověříme je touto službou. My pak budeme nadále věnovat všechen svůj čas modlitbě a kázání slova.‘

Celé shromáždění s tímto návrhem rádo souhlasilo, a tak zvolili Štěpána, který byl plný víry Ducha svatého, dále Filipa, Prochora, Nikánora, Timóna, Parména a Mikuláše z Antiochie, původem pohana, který přestoupil k židovství. Přivedli je před apoštoly, ti se pomodlili a vložili na ně ruce.“[2]

Je zajímavé, že u zrodu jáhenské služby stály spory v církevní obci. Tento text vlastně o jáhnech výslovně nemluví – v druhém verši se doslova mluví jen o „sloužení“ (διακονεῖν, *ministrare*), které mají tito muži vykonávat.

Ale už 1. list Timoteovi, který stanoví obecné požadavky na profil jáhna, užívá tohoto technického termínu: „Rovněž jáhnové (διακόνοι) mají být čestní, ne dvojací v řeči, ne oddaní vínu, ne ziskuchtiví.“[3]

O diakonátu jako o pravidelné církevní instituci (v tripartici spolu s episkopátem a presbyterátem) mluví zřejmě poprvé sv. Ignác z Antiochie ve svém listu magnesijské církevní obci z druhé dekády druhého století: „Prosím vás, snažte se v Boží svornosti konat vše s vědomím biskupa, který zastupuje Boha, kněží, kteří zastupují sbor apoštolů, a s vědomím mně velmi milých jáhnů, kteří jsou pověřeni službou Ježíše Krista […].“[4] Ale zmínky o jáhnech se objevují už v Didaché i v dalších spisech apoštolských Otců (např. u sv. Polykarpa).

---

2 Sk 6,1–6.

3 1 Tim 3,8.

4 Ignác Magnesijským VI., in: NOVÁK, Josef, *Druhá patristická čítanka*, Praha, 1985, s. 98.

1.2 Další vývoj

„Jáhenství bylo hojné v západní církvi až do V. století, potom z různých důvodů postupně upadalo, až se stalo jen předstupněm pro kandidáty kněžského svěcení.“[5] Nutno konstatovat, že se tak stalo ke škodě věci, proto se po více než tisíci letech udál pokus o jeho restauraci.

Je totiž houževnatě se udržující právněhistorickou pověrou, že obnovu diakonátu jako trvalého kanonického stavu si přál teprve Druhý vatikánský koncil: ve skutečnosti ji nařídilo (spolu s obnovou dalších svěcení) už Tridentinum na svém 23. zasedání roku 1563 v hlavě 17 dekretu o reformě *Cum praecepto*: „Aby funkce svatých svěcení od jáhenství k ostiariátu, které v církvi chvályhodně existovaly už od apoštolských dob a na mnoha místech po nějakou dobu vyšly z užívání, byly podle posvátných kánonů opět uvedeny v život, […] svatá synoda […] všechny i jednotlivé preláty kostelů v Pánu povzbuzuje a jim přikazuje, aby, nakolik to bude užitečné, dbali na to, aby tyto funkce byly obnoveny […].“[6]

Ale teprve Druhému vatikánskému koncilu se skutečně podařilo prosadit toto přání, které je tlumočeno hned v několika jeho dokumentech: tak ve věroučné konstituci o církvi *Lumen gentium* (dále jen LG) se uvádí, že „v latinské církvi […] může být v budoucnu obnoveno jáhenství jako vlastní a trvalý hierarchický stupeň.“[7]

Toto přání koncilu realizoval papež Pavel VI. svým *motu proprio* o obnově trvalého diakonátu v západní církvi *Sacrum diaconatus ordinem*[8] ze dne 18. června 1967. Následujícího roku papež apoštolskou konstitucí *Pontificalis Romani recognitio*[9] schválil nový obřad udílení svátosti svěcení (i v jáhenském stupni) a konečně v roce 1972 týž papež vydal apoštolský list *Ad pascendum*,[10] v němž upřesnil podmínky pro přijetí jáhenského svěcení. Následující Kodex kanonického práva (1983) na této právní úpravě, kterou v úplnosti recipoval, prakticky nic nezměnil.

---

5 *Ratio fundamentalis institutionis diaconorum permanentium* (dále jen „RF“), 2.

6 23. zasedání (15. července 1563), dekret o reformě, hl. 17.

7 LG 29.

8 *Generales normae de diaconatu permanenti in Ecclesia Latina restituendo feruntur* (dále jen „SDO“), AAS 59 (1967), s. 697–704. K tomuto MP vydala Kongregace pro katolickou výchovu dne 16. července 1969 prováděcí předpis *Come è a conoscenza.*

9 AAS 60 (1968), s. 369–373.

10 AAS 64 (1972), s. 534–540.

Na rozdíl od latinské církve si církve křesťanského Východu jáhenství jako trvalý životní stav zásadně udržely – ne však všude. Proto koncil vybízí: „Aby ve východních církvích znovu ožil starobylý řád svátosti svěcení, přeje si tento posvátný sněm, aby byla obnovena instituce stálého jáhenství tam, kde již zanikla.“[11]

Důvody, které vedly koncil k obnově trvalého jáhenství, vypočítává pokoncilní (1998) římské *Ratio*, o němž bude níže podrobněji pojednáno: „a) touha obohatit církev o ty funkce jáhenské služby, které by jinak v mnohých krajinách mohly být stěží praktikovány, b) úmysl posílit milostí jáhenského svěcení ty, kteří již ve skutečnosti jáhenskou funkci vykonávali, c) starost zabezpečit posvěcené služebníky těm krajinám, které trpí nedostatkem duchovních.“[12]

1.3 Trvalý diakonát v České republice

V České republice byl trvalý diakonát zaveden rozhodnutím České biskupské konference ze dne 2. září 1998. Ta tento svůj významný právně pastorační krok odůvodňuje následovně:

„Ustavení trvalého diakonátu v České republice podporuje především potřebu ukázat diakonát jako specifický a trvalý hierarchický stupeň (srov. LG 29) a oživit tímto způsobem křesťanská společenství. Jde také o to, aby definované služby na misijním a evangelizačním úsilí církve, dosud naplňované spolupracujícími laiky, obdržely trvalou podporu v podobě svátostné milosti jáhenského svěcení, aby jejich další naplňování mohlo být účinnější (srov. AG 16; KKC 1571).“[13]

Hlavním pramenem českého partikulárního práva, regulujícím problematiku trvalého diakonátu, jsou Českou biskupskou konferencí vydané *Směrnice pro formaci, život a službu trvalých jáhnů v České republice* z roku 2009. Ty přirozeně reprodukují „římskou“ právní úpravu podle *Ratio* a Direktáře, nicméně tu a tam přináší vlastní právní regulaci (např. stanovením maximálního věku kandidátů jáhenské služby, stanovením tzv. propedeutického období jáhenské formace apod.).

---

[11] *Orientalium Ecclesiarum* 17.

[12] Společné prohlášení k RF a Direktáři, Úvod, II, 2. Tamtéž se ovšem upozorňuje, že „obnovení stálého jáhenství ani v nejmenším nezamýšlí umenšovat důležitost úlohy a rozkvětu kněžství, které je třeba mít stále velkoryse na mysli i pro jeho nepostradatelnost.“

[13] *Směrnice pro formaci, život a službu trvalých jáhnů v České republice*, 2009, vyd. Česká biskupská konference, 5. AG: dekret Druhého vatikánského koncilu o misijní činnosti církve *Ad gentes* z roku 1965, KKC: Katechismus katolické církve z roku 1992. Pozn. redakce.

Exkurz: Otázka jáhenek

Jistě nelze diskutovat o tom, že služba jáhenek má své biblické (novozákonní) kořeny. Výslovně existenci jáhenek dosvědčuje už sv. Pavel v listě Římanům (16,1–2): „Doporučuji vám naši sestru Foibé, diakonku (διάκονον)[14] církve v Kenchrejích […], neboť i ona byla pomocnicí mnohým i mně samotnému."

A sotva lze pochybovat i o tom, že jáhenky měl sv. Pavel na mysli i v 1. listu Timoteovi, který mluví nejprve o jáhnech (3,8n): „Rovněž jáhnové mají být čestní, ne dvojací v řeči, ne oddaní vínu, ne ziskuchtiví. Mají uchovávat tajemství víry v čistém svědomí. Ať jsou nejdříve vyzkoušeni, a teprve potom, když jim nelze nic vytknout, ať konají svou službu." Vzápětí (3,11) totiž dodává: „Právě tak ženy v této službě mají být čestné, ne pomlouvačné…" atd.

Někteří historikové dávají službu jáhenek do jisté souvislosti se stavem vdov (*ordo viduarum*) i zasvěcených panen (*ordo virginum*). První nicejský koncil (a první ekumenický koncil vůbec), konaný roku 325, dokonce dosvědčuje, že tyto jáhenky byly ustanovovány vkládáním biskupových rukou a modlitbou, kterou byl na jáhenky svoláván Duch svatý, „aby důstojným způsobem vykonávaly jim svěřené dílo".[15] Ze starokřesťanské literatury je doloženo, že toto dílo spočívalo v různých liturgických i mimoliturgických službách zejména tam, kde šlo o ženy: jejich předkřestní katechezi a vlastní křest,[16] střežení vchodu do kostela určeného pro ženy, intimace biskupových nařízení ženským členkám církevní obce, péče o chudé, nemocné a zajaté (zvláště ženského pohlaví) apod.[17]

Zcela specifické byly na Východě případy jáhenek, které se jimi staly, resp. mohly stát jaksi konsekventně, v souvislosti s tím, jak jejich manžel byl ustanoven biskupem, poté co šestý ekumenický koncil (druhý cařihradský, tzv. trullánský) v pravidlu č. 48 uzákonil roku 692 pro biskupy obligatorní celibát: „K radikální změně disciplíny kleriků, ovšem pouze těch s nejvyšším stupněm svěcení, došlo v byzantské východní církvi koncem 7. století, kdy bylo zavedeno povinné bezženství pro

[14] Tak v řeckém originálu. Vulgáta je opatrnější a překládá: „…quae est in ministerio…"

[15] Kán. 19. Konrad Algermissen z toho ne zcela logicky koherentním způsobem vyvozuje, že proto nemohlo jít o svátost, nýbrž jen o svátostinu (heslo *Diakonissen*, in: *Lexikon für Theologie und Kirche* III, Freiburg im Breisgau, 1932, s. 277).

[16] Křtilo se totiž v baptisteriích trojím ponořením křtěnce (pochopitelně bez oděvu) do křestního pramene.

[17] ALGERMISSEN, cit. dílo, s. 276.

biskupy. […] Sněm tehdy také zpečetil osud manželek těchto biskupů: ‚Žena toho, komu je udělována hodnost biskupská, napřed podle dohody se rozlučuje od svého muže a po jeho rukopoložení na biskupa nechť vstoupí do monastýru, daleko od sídla tohoto biskupa vybudovaného, a nechť ji biskup vydržuje. Ukáže-li se hodnou, budiž ustavena v hodnost diakonisy (jáhenky).' "[18]

Vývoj funkce jáhenek byl v různých církevních obcích různý. Společným fenoménem bylo, že se tyto jáhenky (na rozdíl od biskupa a presbyterů) nikdy nepodílely na řízení církevní obce. Služba jáhenek nakonec v raném středověku zanikla,[19] stejně jako zanikl i úřad trvalých jáhnů, a z diakonátu se stal obligatorní předstupeň pro přijetí svátosti kněžství. Jen pro úplnost lze uvést, že služba jáhenek byla v 19. století obnovena v některých protestantských denominacích.

Že žena není způsobilá přijmout kněžské svěcení, to vyhlásil i Jan Pavel II. ve svém apoštolském listu *Ordinatio sacerdotalis* ze dne 22. dubna 1994[20] a Kongregace pro nauku víry v odpovědi ze dne 28. října 1995 v návaznosti na to prohlásila, že toto učení patří „k pokladu víry" (*depositum fidei*).[21] Nic takového ovšem nebylo vyhlášeno o eventuálním jáhenství žen, proto se o možném svěcení žen na jáhenky diskutovalo na úrovni odborné i hierarchické. Tak např. německá biskupská konference se obrátila už v roce 1975 na papeže se žádostí, aby s ohledem na pastorační situaci v Německu svěcení jáhenek umožnil. Odpověď byla, jak se dalo očekávat, negativní – jak od Pavla VI., tak poté od Jana Pavla II.[22]

Proti ustanovování jáhenek se (značně nebiblicky) argumentuje jednotou svátosti kněžství. Avšak ta se i v oficiálních textech (obvykle) nenazývá svátostí kněžství, nýbrž svátostí svěcení (*sacramentum ordinis*). Správnější by tedy bylo mluvit spíše o bipartici svátosti svěcení: o svěcení k řízení církevní obce (v biskupském a kněžském stupni) a o svěcení ke službě (u jáhnů), jak to uvádí jednak

---

18 PŘIBYL, Stanislav, *Bezženství a zdrženlivost duchovních v kanonickoprávním a teologickém vývoji*, in: Revue církevního práva č. 57–1/2014, Praha, s. 30.

19 Tübingenský profesor náboženské pedagogiky (sám trvalý jáhen) Albert Biesinger „zdůrazňuje, že ještě v desátém století pomáhaly jáhenky především nemocným, chudým a nuzným", srov. SKÁLOVÁ, Petra, *Měnící se obraz jáhna. Důrazy a tendence v teologii a praxi diakonátu*, in: Teologické texty č. 2008/2, Praha, s. 98.

20 AAS 86 (1994), s. 545–548.

21 CFid, Responsorium ad dubium circa doctrinam in Epistula Apostolica *Ordinatio sacerdotalis*, AAS 87 (1995), s. 1114.

22 K podrobnostem viz *Münsterischer Kommentar zum CIC* (dále jen „MK"), 1024, 5.

motu proprio papeže Benedikta XVI., které bude níže zmíněno, jednak Směrnice ČBK pro formaci, život a službu trvalých jáhnů v ČR:[23] „Jáhen je svěcen ne ke kněžství, ale k službě. Diakonát netvoří část kněžství a nepřináší s sebou kněžské funkce…“

Někdy se dokonce namítá, že v pozadí úsilí o diakonát žen je jejich touha po získání alespoň nějaké moci v církvi (ne-li o nějaký „církevní feminismus“). Avšak „spíše než o touze žen po moci v podobě jáhenského svěcení jde v teologii jáhenství o onu palčivou otázku: Když je jáhenská služba právě a především také službou diakonické lásky k bližnímu, proč jsou právě ženy z této pro ně tak charakteristické služby vyloučeny?“[24]

Teprve papež František se touto věcí vážněji zabýval, proto z vlastní iniciativy dal podnět ke vzniku komise, která by možnost ordinování žen na jáhenky nově prošetřila. Výsledky její práce zřejmě „vyšuměly“: dosti hubeným výsledkem jeho nepochybně dobře míněné iniciativy bylo nakonec jen jeho motu proprio *Spiritus Domini* z 10. ledna 2021,[25] které umožňuje přijímání služeb (*ministeria*) lektorátu a akolytátu i ženám.

2. Platná právní úprava trvalého jáhenství v latinské církvi

V této kapitole bude jednak podán přehled hlavních pramenů právní úpravy trvalého diakonátu (2.1), jednak bude instituce jáhenství v Západní církvi kategorizována podle zákonných kritérií, jak je obsahuje Kodex kanonického práva (2.2), jednak konečně budou shrnuty a stručně komentovány podmínky pro přijetí svátosti svěcení v jáhenském stupni (2.3).

2.1 Prameny právní úpravy

Právní regulace instituce trvalého diakonátu je provedena jednak a zejména na rovině všeobecného kanonického práva (*ius universale*), a to jak zákonnými, tak podzákonnými předpisy, jednak na úrovni českého práva partikulárního (*ius particulare*).

---

23 V čl. 8.

24 SKÁLOVÁ, Petra, *Ke „Komentáři překladatele“*, in: Teologické texty č. 2009/1, Praha, s. 45.

25 V době napsání tohoto článku nebylo toto motu proprio ještě publikováno v AAS.

2.1.1 Prameny všeobecného práva

Jak bylo výše uvedeno, o obnově trvalého diakonátu v latinské církvi bylo nově a výslovně rozhodnuto na Druhém vatikánském koncilu. Považovalo se však za nevhodné vyčkávat s právní úpravou této staronové instituce až do přijetí rekodifikace stávajícího Kodexu kanonického práva, o níž bylo rovněž rozhodnuto na tomto koncilu. To se samozřejmě netýkalo jen obnovy trvalého jáhenství. Proto papež Pavel VI. přikročil (vesměs formou apoštolských listů daných *motu proprio*) k „dílčím kodifikacím", které měly příslušné oblasti prozatímně právně upravit do doby definitivní právní regulace novým Kodexem kanonického práva. Jednou z těchto norem je i zmiňované motu proprio *Sacrum diaconatus ordinem.*

Nicméně toto *motu proprio* dnes už nelze řadit mezi prameny platného kanonického práva, neboť ačkoli nebylo výslovně zrušeno, je třeba považovat je za abrogované, protože jeho materii v úplnosti převzal nový Kodex kanonického práva z roku 1983 (CIC/1983).[26] Chronologicky prvním a základním (zákonným a primárním) platným právním předpisem, který trvalý diakonát v latinské církvi nyní upravuje, je tedy právě tento *Codex Iuris Canonici*, vyhlášený papežem Janem Pavlem II. v roce 1983, a to především ta část jeho IV. knihy, která upravuje ordinační právo (kán. 1008–1054). O trvalém jáhenství (*diaconatus permanens*) pak mluví *expressis verbis* kán. 1031 § 2 v souvislosti s požadavkem na věk svěcence. Řada dalších norem regulujících (také) trvalý diakonát je rozptýlena po ostatních knihách kodexu i po jiných právních předpisech.

Další zákonnou normou, která nově upravila postavení jáhnů (a z povahy věci především trvalých) v církvi je *motu proprio* papeže Benedikta XVI. *Omnium in mentem* ze dne 26. října 2009.[27] Jde o přímou novelizaci CIC/1983, která ani tak (alespoň pokud jde o svátost svěcení) nemění dosavadní právní úpravu, jako stanoví nové teologicko-právní akcenty.

---

[26] Viz jeho derogační klausuli v kán. 6 § 1 odst. 4: „Účinností tohoto kodexu se zrušují: […] ostatní všeobecné kázeňské zákony, jejichž látku zcela upravuje tento kodex."

[27] AAS 102 (2010), s. 8–10.

Vžitá tripartice svátosti svěcení,[28] která nalezla svého vyjádření jak v současném Katechismu katolické církve,[29] tak i v římské směrnici pro službu a život trvalých jáhnů (Direktář),[30] totiž svádí k poněkud „kvantitativnímu" pohledu na tuto svátost. Jako by jednotlivé její stupně jen vyjadřovaly, které svátosti smí jejich nositel udílet nebo jim asistovat: zčásti je to jáhen (křest, svátost manželství), zčásti je to kněz (navíc eucharistii, svátost smíření a svátost nemocných) a konečně biskup, který z titulu plnosti kněžství smí udílet všech sedm svátostí Nového zákona.

Přehlíží se přitom kvalitativní rozdíl mezi službou biskupa (a jeho spolupracovníků kněží), zaměřenou na řízení církevní obce a jejích distriktů (farností), a mezi výrazně služebnou povahou jáhenství – jak tomu ostatně bylo i ve starokřesťanských dobách. Proto papež ke kán. 1009, který formálně zakotvuje tři stupně svátosti svěcení, přidává třetí paragraf: „Ti, kdo byli vysvěceni na biskupa nebo kněze, přijímají poslání a moc jednat v osobě Krista – Hlavy, jáhni naproti tomu přijímají moc sloužit Božímu lidu ve službě liturgie, slova a skutků lásky."

Precizně se k této věci také vyjadřuje *Směrnice pro formaci, život a službu trvalých jáhnů v České republice*, jak již bylo výše zmíněno: „Jáhen je svěcen ne ke kněžství, ale ke službě. Diakonát netvoří část kněžství a nepřináší s sebou kněžské funkce. Jáhen však přináleží k hierarchii a příslušným způsobem i k účasti na působení, které je vlastní hierarchickému kněžství. Je určen k pomoci kněžím i ke službě celému společenství církve (srov. KKC, 1554). Svoje poslání vůči Božímu lidu v diakonii slova, liturgii i charitě vykonává ve spojení s biskupem a jeho kněžími (srov. LG 29). […] Spiritualita jáhna je spiritualitou služby."[31]

Z předpisů *podzákonné povahy* je třeba zmínit dvě společné směrnice římských dikasterií (Kongregace pro katolickou výchovu a Kongregace pro klérus), týkající

---

28 Právo pravoslavné církve mluví dokonce o tripartici svátosti *kněžství*: „Chirotonie je tajemný akt (obřad), podle nějž zvláštní modlitbou a vkládáním biskupových rukou na hlavu kandidáta na kněze sestupuje svatá milost a posvěcuje ho na jeden ze tří stupňů kněžství. Tři stupně kněžství: 1) jáhen, 2) kněz, 3) biskup…", srov. BOUMIS, Panagiotis I., *Kanonické právo pravoslávnej cirkvi*, Prešov, 1997, s. 138.

29 „Kněžství je svátost, skrze kterou pokračuje v církvi nadále až do konce časů poslání, které Kristus svěřil apoštolům; je to tedy svátost apoštolské služby. Člení se ve tři stupně: biskupství, kněžství a jáhenství" (KKC, čl. 1536).

30 „Začlenění jáhnů do tajemství církve v síle jejich křtu a v síle prvního stupně svátosti kněžství…" (Direktář 71).

31 Směrnice ČBK 8 a 11.

se trvalých jáhnů[32] – obě ze dne 22. února 1998 –, které schválil papež Jan Pavel II. a nařídil jejich vydání. Obě se vztahují na trvalé jáhny diecézního kléru, ale doporučuje se, aby byly – *mutatis mutandis* – brány v úvahu i u stálých jáhnů, kteří jsou řeholníky, popř. členy sekulárních institutů nebo společností apoštolského života. Obě jsou také uvozeny společným prohlášením (*Declaratio coniuncta*) obou těchto kongregací.[33]

Tou první jsou „Základní normy pro formaci trvalých jáhnů" – *Ratio fundamentalis institutionis diaconorum permanentium*,[34] zpracované Kongregací pro katolickou výchovu. Nejde o právní předpis v přísném slova smyslu (nejsou totiž určeny všem, jimž je určen zákon, nýbrž jen těm, jimž je svěřeno provádění zákona), ale o normativní instrukci podle kán. 34 CIC/1983; a tato směrnice je určena „biskupským konferencím a biskupům celého světa"[35] jako pomůcka při vypracovávání jejich národního *Ratio.*

Druhým dokumentem jsou „Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů" – *Directorium pro ministerio et vita diaconorum permanentium*[36] *(Direktář)* z „dílny" Kongregace pro klérus. Tyto směrnice (na rozdíl od Ratio fundamentalis) je třeba považovat za obecný prováděcí předpis podle kán. 32 CIC/1983 alespoň tam, kde se odvolávají na obdobné disciplinární předpisy kodexu, popř. ostatních církevních zákonů.

2.1.2 Prameny českého partikulárního práva

Na úrovni partikulárního práva platného na území České biskupské konference, pokud jde o normy týkající se trvalých jáhnů, je klíčovým právním předpisem *Směrnice pro formaci*, *život a službu trvalých jáhnů v České republice*,[37] který schválila Kongregace pro katolickou výchovu dne 24. července 2009.

Směrnice, která obsahuje celkem 89 článků, je rozdělena do tří částí: první z nich je teologicko-historická, další dvě normativní. První část (*Teologické základy trvalého diakonátu*) pojednává o specifickém charakteru diakonátu a základních

---

32 Obě byly přeloženy do češtiny a vydány Sekretariátem ČBK v roce 2002 (sešit červené řady č. 20).

33 AAS 90 (1998), s. 835–842.

34 AAS 90 (1998), s. 843–879.

35 RF 90.

36 AAS 90 (1998), s. 879–927.

37 Acta ČBK 2010, č. 5, vydala ČBK, Praha, 2010 (dále jen „Směrnice ČBK").

úkolech jáhnů (*martyria, leiturgia, diakonia*). Druhá část (*Pravidla pro formaci trvalých jáhnů*) je věnována – jak už z jejího názvu vyplývá – jejich formaci (lidské, duchovní, intelektuální, pastorační, rodinné, trvalé), jednotlivým etapám této formace a osobám za tuto formaci odpovědným. Konečně třetí část (*Služba a život trvalých jáhnů*) se zabývá (a to zpravidla jen formou odkazu na příslušná ustanovení kodexu) otázkou inkardinace (adskripce) trvalých jáhnů, jejich kanonickými právy a povinnostmi, poslušností vůči diecéznímu biskupovi, jejich oděvem, rozsahem povinnosti modlitby breviáře a otázkami jejich hmotného zabezpečení. Závěr pamatuje i na otázku ztráty jáhenského stavu.

Vedle toho může docházet, resp. dochází k právní regulaci trvalého diakonátu i na úrovni diecézního partikulárního práva. Tak např. v Arcidiecézi pražské byly v ordinariátním oběžníku *Acta curiae archiepiscopalis Pragensis* otištěny pokyny nazvané *Příprava na trvalé jáhenství*.[38]

2.2 Kategorizace jáhenství a právní předpoklady pro jeho přijetí

Podle platné právní úpravy existují dvě základní kategorie jáhnů:[39] Tou první jsou jáhni určení ke kněžství (*ad presbyteratum destinati*), tou druhou jáhni trvalí (*permanentes*).

2.2.1 „Přechodní" jáhni

Kandidáti kněžského svěcení, tedy „*přechodní*" jáhni, přijímají jáhenské svěcení bez toho, že by si jáhenský stav vyvolili za svůj definitivní kanonický status. Platná normativa (ostatně s konstantní tradicí církve) totiž žádá, aby svěcenec před přijetím presbyterátu přijal jáhenské svěcení a nějaký čas (dnes alespoň půl roku) je vykonával (viz kán. 1031 § 1 CIC/1983). I v tomto případě však jáhenské svěcení „nemá být jednoduše považováno jen za stupeň ke kněžství".[40]

Těmto mužům, kteří jsou kandidáty kněžství, lze udělit jáhenské svěcení až po dovršení alespoň dvacátého třetího roku věku (dispens od předepsaného věku

[38] Č. j. 2072/1998, ACAP č. 6/1998, s. 4; č. j. 1551/2000, ACAP č. 5/2000, s. 3.

[39] Podle jiných kritérií se rozlišují kandidáti jáhenství mladí (*iuvenes*) a muži věkem vyzrálejší (*maturioris aetatis viri*) – viz kán. 236 CIC/1983. Podle (ne)příslušnosti k řeholnímu či obdobnému stavu pak stálí jáhni patřící k institutům zasvěceného života nebo apoštolského života (jáhni řeholní) a jáhni ostatní (diecézní) – viz čl. 39 RF.

[40] MP *Sacrum diaconatus ordinem*, AAS 59 (1967), s. 698.

do jednoho roku uděluje ordinář, nad jeden rok Apoštolský stolec)[41] a po skončeném pátém ročníku filosoficko-teologického studia.[42] Po ukončení studia se takoví jáhnové mají po vhodnou dobu (stanovenou diecézním biskupem nebo vyšším řeholním představeným) výkonem jáhenské služby podílet na pastorační péči, než přijmou kněžské svěcení.[43]

Avšak i tento přechodný diakonát se může změnit v trvalé jáhenství *sui generis*, a to ve dvojím případě. Ten první nastane, když takový jáhen odmítne přijmout kněžství. Tehdy mu může být zakázán výkon přijatého jáhenského svěcení, ovšem „jen v případě, že mu v tom brání kanonická překážka nebo jiný závažný důvod podle rozhodnutí diecézního biskupa nebo příslušného vyššího představeného.“[44] Druhý případ by představoval situaci, že by vlastní biskup nebo příslušný vyšší řeholní představený sobě podřízenému jáhnovi určenému ke kněžství přijetí presbyterátu zapověděl. To však může učinit „pouze ze závažného kanonického důvodu, i když tajného.“[45] V každém případě může tento jáhen rozhodnutí ordináře napadnout správním odvoláním (hierarchickým rekurzem).

Tento přechodný diakonát lze chápat jako jistou součást formace ke kněžství, takže bude-li nadále řeč o jáhnech, bude se jednat o jáhny trvalé, pokud nebude výslovně stanoveno nebo ze souvislosti nevyplyne něco jiného.

2.2.2 Trvalí jáhni

Uvnitř kategorie trvalých jáhnů (*diaconi permanentes*) kanonické právo dále rozlišuje dvě subkategorie: trvalé jáhny svobodné a trvalé jáhny ženaté.

Trvalí jáhni *svobodní* (tzv. jáhni-celibátníci, neženatí) jsou ti, kteří v souvislosti s jáhenským svěcením skládají slib celibátu a hodlají tedy celý život žít v Bohu zasvěcené čistotě. Jak z povahy věci vyplývá, půjde zejména o členy institutů zasvěceného života (řeholníky), kteří jsou již z titulu svých doživotních řeholních závazků tak jako tak celibátem vázáni a z nějakých důvodů nechtějí (či nemohou) být vysvěceni na kněze. V praxi se tím v řeholních institutech řeší (jistěže ne právně zcela čistým způsobem) případy, kdy osvědčený (zpravidla starší) řeholník touží po

41 Kán. 1031 § 3 CIC/1983.

42 Kán. 1032 § 1 CIC/1983.

43 Kán. 1032 § 2 CIC/1983.

44 Kán. 1038 CIC/1983.

45 Kán. 1030 CIC/1983.

svátosti svěcení, ale pro absenci předepsaného filosoficko-teologického vzdělání nemůže být připuštěn ke kněžství. Bývá tedy vysvěcen „alespoň“ na jáhna. Mimo řeholní společnosti představují trvalí svobodní jáhni spíše výjimečné případy.

Pro přijetí trvalého jáhenství u jáhnů-celibátníků se podle kán. 1031 § 2 CIC/1983 vyžaduje dovršený alespoň dvacátý pátý rok věku – tedy stejně jako u adeptů kněžství podle § 1 téhož kánonu; vždyť má jít – tak jako u kněžství – o celoživotní kanonický status. Dispens od předepsaného věku do jednoho roku uděluje ordinář, nad jeden rok Apoštolský stolec.[46] Podle českého partikulárního práva pak kandidát svěcení „nemá mít více než 55 let.“[47] Tato „soll-norma“ (nemá mít) umožňuje od její dispozice se podle úvahy ordináře odchýlit. Ostatní právní podmínky pro přijetí jáhenského svěcení svobodných mužů jsou stejné, jako u trvalých ženatých jáhnů.

Zajímavou větu obsahuje římské *Ratio* v souvislosti s teologickým zdůvodněním celibátu u jáhnů: „Stálé jáhenství žité v celibátu zdůrazňuje služebníkovi některé skutečnosti. Svátostné ztotožnění se s Kristem je opravdu spojeno s *nerozděleným* srdcem, tedy se snoubeneckou volbou výlučné, trvalé, úplné a jediné a nejvyšší lásky; služba církvi se tak může zakládat na plné disponibilitě.“[48] O žádné takové „plné disponibilitě“ (*plena deditio*)[49] u ženatých jáhnů nečteme. Jistě nejde o opomenutí zákonodárce – spíše je na místě uvažovat o důkazu z „mlčení zákona“ (*argumentum e silentio legis*).

Tito trvalí jáhni *ženatí* jsou ti, kteří uzavřeli manželství a následně přijali jáhenské svěcení. Nejednou se jedná o muže, kteří měli aspirace na kněžství, ale nakonec se rozhodli pro stav manželský. Nicméně jejich zájem o kvalifikovanou službu v církvi během trvání manželství nejen neochabl, nýbrž naopak nabyl na intenzitě, takže by uvítali možnost stát se (alespoň) trvalými jáhny. Obzvlášť po sametové revoluci této možnosti využilo u nás značné množství mužů, kteří na některé z bohosloveckých fakult vystudovali teologii a následně přijali svátost jáhenského svěcení. U žadatelů o jáhenskou službu ovšem přirozeně existovaly i jiné legitimní motivy.

---

46 Kán. 1031 § 3 CIC/1983.

47 Směrnice ČBK 27.

48 RF 36.

49 Překlad zde ovšem není přesný. Substantivum *deditio* znamená spíše odevzdání se, poddání se, vzdání se, podrobení se.

Právní podmínky pro přijetí diakonátu ženatými muži jsou obdobné, jako u jáhnů--celibátníků, avšak s dvěma významnými odchylkami. Tou první je věk svěcence. Podle kán. 1031 § 2 CIC/1983 se u něj vyžaduje dovršení alespoň třicátého pátého roku věku. Pro stanovení tohoto relativně vysokého věku se obvykle argumentuje tím, že kandidát se nejprve musí po jistou dobu osvědčit jako dobrý manžel a rodič, jak to žádá už 1. list Timoteovi: „Jáhni ať jsou jen jednou ženatí, ať dobře vedou své děti a celou rodinu", žádá Pavel v 1Tm 3,12. Dispens od předepsaného věku i u těchto jáhnů do jednoho roku uděluje ordinář, nad jeden rok Apoštolský stolec.[50] České partikulární právo upřesňuje, že kandidát musí žít alespoň pět let v řádném manželství a těšit se dobré pověsti.[51] Druhou podmínkou ke svěcení ženatého muže na jáhna je (podle téhož kánonu) souhlas manželky. O něm bude řeč v následující kapitole.

Platný Kodex kanonického práva už neobsahuje normu z motu proprio *Sacrum diaconatus ordinem*: „Co se týče ženatých mužů, je třeba dbát na to, aby byli povýšeni na jáhenství ti, kteří žijí už dlouhá léta v manželství, a proto by měli prokázat, že dokáží řídit vlastní domácnost, mají manželku a děti, kteří vedou opravdu křesťanský život a vyznačují se dobrou pověstí."[52] Všeobecné (i české partikulární) právo prostě mlčky předpokládá, že půjde o svátostné manželství mezi dvěma katolíky. Německá biskupská konference v této souvislosti vydala směrnici,[53] podle níž nemůže být k jáhenskému svěcení připuštěn ten, kdo žije v nábožensky smíšeném manželství, přirozeně pak tím méně ten, jehož manželství je kanonicky neplatné. Civilní rozvod manželství trvalého jáhna nemá (alespoň ve všeobecném právu) kanonickou relevanci.

Problém, který by zasloužil legislativní úpravy, nastane v případě, že takovýto jáhen ovdoví. Nemůže totiž (bez dalšího) uzavřít nové manželství, protože podle kán. 1087 „neplatně uzavírá manželství, kdo přijal svátost svěcení", a to i v jáhenském stupni. Výslovně to bylo stanoveno v motu proprio *Sacrum diaconatus ordinem*: „Jáhni, i ti, kteří byli svěceni v pozdějším věku, po přijetí svěcení s ohledem na tradiční církevní kázeň nemohou uzavřít manželství."[54]

---

50 Kán. 1031 § 3 CIC/1983.

51 Směrnice ČBK 23.

52 MP SDO III, 13.

53 *Richtlinien über persönliche Anforderungen an Diakone und Laien im pastoralen Dienst im Hinblick auf Ehe und Familie* ze dne 28. září 1995, čl. 8. Viz MK 1031, 4 c).

54 SDO III, 16. Též Směrnice ČBK 25.

Věc se pravidelně řeší dispenzí od této manželské překážky, která je práva lidského, ryze církevního (*ius mere ecclesiasticum*) a kterou příslušné římské dikasterium (od roku 2005 dosavadní Kongregace pro klérus) takovým jáhnům poskytuje velmi blahovolně. V oběžníku Kongregace pro kult a svátosti,[55] která do té doby žádosti o dispenz vyřizovala, se uvádí, že postačuje jediná z následujících podmínek k obdržení dispenze od manželské překážky svěcení u jáhnů-vdovců: velká a osvědčená prospěšnost jáhenské služby pro danou diecézi; děti nízkého věku, které vyžadují mateřskou péči; rodiče nebo tchán a tchýně pokročilého věku, kteří vyžadují pomoc.

To však zavání právním formalismem, proto si lze docela dobře představit, že z rozsahu této manželské překážky by do budoucna byli vyloučeni trvalí jáhni, kteří žili v manželství a ovdověli. Dost dobře proto v této souvislosti nelze chápat normu římského Direktáře, že totiž jáhnovi, který (budiž to zopakováno: neměl a nemá povolání k celibátu pro Boží království, nýbrž „jen“ charisma k jáhenské službě) ovdověl, má farní obec „s velkou láskou pomáhat, aby rozpoznal a přijal svou novou situaci a aby nezanedbával výchovné úsilí k případným dětem ani nové potřeby rodiny.“[56] Proč? Zde bohužel nelze nemyslet na Ježíšova slova o zbytečném nakládání neúnosných břemen…[57]

Další *dubium* je „zrcadlové“ povahy a týká se případů, kdy trvalý jáhen (i neženatý, zpravidla však vdovec) žádá o udělení kněžského svěcení. Věc není řešena zákonem (kodexem), nýbrž častěji zmiňovanými společnými instrukcemi kongregací pro klérus a pro katolickou výchovu: „Specifické povolání stálého jáhna předpokládá setrvání v tomto stavu. Případný přestup stálých jáhnů ke kněžství, a to neženatých nebo vdovců, bude proto vždy velmi řídkou výjimkou. Bude to možné pouze v případě zvláštních a závažných důvodů. Rozhodnutí přistoupit ke kněžskému svěcení přísluší diecéznímu biskupovi, pokud tu nejsou jiné překážky vyhrazené Svatému stolci. Vzhledem k výjimečnosti takového případu je vhodné, aby se biskup předem poradil s Kongregací pro katolickou výchovu v otázce programu intelektuální a teologické přípravy kandidáta a s Kongregací pro klérus ohledně programu pastorační přípravy a postojů jáhna ke kněžské službě.“[58]

---

55 Č. j. 263/97 ze dne 6. června 1997.

56 Direktář 62; Směrnice ČBK 25.

57 Mt 23,2nn.

58 Direktář 5.

Ve skutečnosti o tak „velmi řídkou výjimku“, jak uvádí Direktář, nejde. O presbyterát totiž ne-li obvykle, tedy alespoň *často* žádají ženatí jáhni poté, co ovdoví. Bývá jim diecézním biskupem vyhověno už s ohledem na chronický nedostatek kněží – to jsou ony „zvláštní a závažné důvody“. A to nedostatek kněží nejen v naší zemi, ale i ve světovém rozměru. Také není zřejmé, co by se diecézní biskup v obou kongregacích, které žadatele pochopitelně neznají, asi tak dověděl…

2.3 Společné normy

V předchozích oddílech byly uvedeny jen ty předpoklady pro přijetí jáhenského svěcení, které jsou charakteristické pro tu kterou kategorii, resp. subkategorii jáhnů. Vedle toho je ovšem kanonickým právem stanovena řada dalších předpokladů a podmínek, které jsou společné pro všechny kategorie jáhnů, ano někdy i pro přijetí presbyterátu. Zde bude podán pouze jejich výčet, přičemž budeme volně sledovat systematiku ordinačního práva, jak je obsaženo v Kodexu kanonického práva.

– Svěcenec musí být pokřtěným mužem.[59] Tento požadavek na svěcence je také (jako jediný a alespoň zatím) stanoven k platnosti (*ad validitatem*) ordinace, jehož porušení by mělo za následek absolutní neplatnost svěcení; vše ostatní je třeba dodržet jen k jeho dovolenosti (*ad liceitatem*). Otázka možného svěcení žen na jáhenky spadá v současnosti do oblasti úvah *de lege ferenda*.
– Svěcenec se pro jáhenství musí rozhodnout svobodným aktem vůle.[60] Otázkou, kterou kodex výslovně nezodpovídá, je, jak by tomu bylo s platností jáhenské ordinace, pokud by svěcenec byl k jejímu přijetí nějakým způsobem nucen. Proto Směrnice ČBK nedovoluje ohlašovat či dopředu organizovat jáhenské svěcení, dokud o něm ordinář nevydá dekret, neboť „chování tohoto druhu může mít formu psychického tlaku, kterému je třeba bránit všemi možnými způsoby.“[61] Asi nelze říci, že by takové svěcení bylo bez dalšího absolutně neplatné, takže by se k této neplatnosti muselo přihlížet *ex officio* – svěcenec se mohl nátlaku podvolit, ale v okamžiku svěcení funkci jáhna vnitřním úkonem vůle akceptovat. Je však myslitelné, že by z tohoto důvodu u církevního

[59] Kán. 1024 CIC/1983. Směrnice ČBK doplňuje: „Kandidátem trvalého diakonátu může být muž obdařený zvláštním darem povolání ke službě v církvi, který toto povolání objevil v osobním dialogu s Bohem“ (čl. 17).

[60] Kán. 1026 CIC/1983; Směrnice ČBK 29.

[61] Čl. 70.

soudu následně napadl platnost ordinace právě pro absenci svobodné vůle.[62] Lze uvažovat asi takto: udílení a přijetí svátosti svěcení je právním jednáním *sui generis* – má u subjektů tohoto právního vztahu korelativní právní následky (je tedy právní skutečností).[63] A obecné normy kodexu, upravující podmínky platného právního jednání, v kán. 125 § 2 stanoví, že „jednání vykonané z velkého, protiprávně způsobeného strachu […] je platné, pokud právo nestanoví jinak; může však být rozsudkem soudu zrušeno buď z podnětu poškozené strany nebo […] z úřední povinnosti." Právní jednání vykonané řádně co do vnějších prvků se totiž těší presumpci platnosti, dokud není úředně prokázán opak. Bylo by tedy i v tomto případě možno mluvit o relativní (ne)platnosti takové ordinace. Samozřejmým předpokladem platnosti svěcení je ovšem i způsobilost světitele i svěcence k právnímu jednání – trvale amentní osoba je totiž považována za nezpůsobilou k právnímu jednání.[64]

– Svěcenec musí nejprve (na samém počátku formace) předložit diecéznímu biskupovi, resp. vyššímu představenému následující doklady:[65] písemnou žádost s vypsáním motivů, které jej vedly k tomuto rozhodnutí, dále vlastní životopis a konečně vyplněný formulář přihlášky s tam uvedenými přílohami. Dále musí ordinář obdržet písemné představení kandidáta farářem nebo vyšším představeným jménem onoho společenství spolu s charakteristikou dosavadní pastorační angažovanosti, písemné testimonium lékaře, že je tělesně zdráv, a (ve zvláštních případech) výsledky testů provedených u určeného psychologa. Na základě těchto dokladů a pohovoru před příslušnou komisí ustavenou ordinářem bude rozhodnuto o přijetí či nepřijetí uchazeče do propedeutického období formace.[66] Toto období končí exerciciemi aspirantů a jejich rodin a slavnostním liturgickým obřadem uvedení do skupiny kandidátů jáhenství.[67]

---

62 K procesní stránce takového podání viz kán. 1708–1712 CIC/1983 („Záležitosti o prohlášení neplatnosti svátosti svěcení").

63 Z hlediska kategorizace právních skutečností bude zřejmě patřit mezi tzv. *variae causarum figurae*.

64 Kán. 99 CIC/1983.

65 Směrnice ČBK 61.

66 „Propedeutické období – to je doba, během které se neabsolvují přednášky, ale pouze modlitební a výchovná setkání, reflexe a konfrontace, napomáhající objektivnímu rozpoznání povolání, probíhající podle dobře rozpracovaného plánu […]. Slouží také k seznámení se s teologií a spiritualitou jáhenství…" (Směrnice ČBK 62).

67 Směrnice ČBK 63.

– Svěcenec aspirující na trvalé jáhenství musí prodělat formaci způsobem v právu stanoveným. Kodex k tomu uvádí: „Uchazeči o trvalé jáhenství se vzdělávají podle předpisů biskupské konference, aby mohli rozvíjet svůj duchovní život a aby mohli řádně plnit povinnosti, které vyplývají z jáhenství: 1° mladí lidé pobývají alespoň tři roky v některém zvláštním domě, pokud diecézní biskup ze závažných důvodů nestanovil jinak; 2° muži věkem vyzrálejší, ať ženatí nebo neženatí, se vzdělávají po tři roky způsobem stanoveným biskupskou konferencí.“[68] Ne vždy však lze tyto normy v praxi splnit. Na to pamatuje *Ratio*, když stanoví, že v případech, ve kterých by takováto formace nebyla možná, „je třeba aspiranta svěřit do výchovy dobrému knězi, který by se o něho staral, učil ho a mohl pak dosvědčit jeho moudrost a zralost.“[69] Řeholníci a členové sekulárních a apoštolských institutů absolvují formaci podle norem vlastního práva (*ius proprium*).[70] Formaci trvalých jáhnů je věnována celá IV. část římského *Ratio*.[71] Rozlišuje se tam formace lidská, duchovní, doktrinální (intelektuální) a pastorační (tj. zejména praxe ve farnostech). Vychází přitom analogicky z dokumentu neprávní povahy – z postsynodální apoštolské adhortace papeže Jana Pavla II. o výchově kněží *Pastores dabo vobis* z roku 1992.[72] Partikulární právo[73] počítá mezi osoby (spolu)zodpovědné za formaci trvalých jáhnů na prvním místě diecézního biskupa (popř. vyššího řeholního představeného), dále diecézního vedoucího formace (jmenovaného diecézním biskupem), fakultativně tutora (kterého si může přibrat vedoucí formace a který je přímým průvodcem aspiranta), duchovního vůdce (kterého si naopak volí kandidát), vlastního faráře či pověřeného kněze, dále (po doktrinální stránce) vyučující teologických fakult, na kterých se kandidáti připravují, ale i kandidátovu vlastní rodinu a farnost, popř. i některou jinou církevní organizaci nebo hnutí. Tento formační program, který stanoví ČBK, je závazný pro všechny kandidáty, má trvat nejméně tři roky a vedle propedeutického období obsahuje studium na teologické fakultě, jakož i účast na programu pravidelných formačních setkání;

---

68 Kán. 236 CIC/1983; Směrnice ČBK 31–58.

69 RF 53.

70 RF 52.

71 RF 66–88.

72 Český text vydalo České katolické nakladatelství ZVON v Praze roku 1993.

73 Směrnice ČBK 31–43.

ta se z důvodů pracovních závazků a rodinných povinností kandidátů mají realizovat ve večerních hodinách, na konci týdne, případně ve volném čase mimo pracovní dobu.[74] Jen výjimečně a v odůvodněných případech lze u kandidátů trvalého jáhenství připustit speciální (individuální) formační program.[75]

– Svěcenec musí absolvovat právem stanovené vzdělání.[76] Tím je v České republice alespoň bakalářské studium v oboru teologie nebo studia se srovnatelným obsahem na nějaké katolické teologické fakultě (počet přednášek a seminářů má čítat nejméně tisíc hodin). Pro jáhny zaměstnané v církvi se však tamtéž doporučuje absolvování magisterského studia teologie.[77]
– Svěcenec musí mít podle úsudku ordináře náležité vlastnosti[78] a být shledán vhodným (*utilis*) pro církevní službu. Toto šetření (tzv. skrutinium) zahrnuje jednak prostředky obligatorní (svědectví toho, kdo je odpovědný za formaci, o vlastnostech požadovaných k přijetí svátosti, a to o kandidátově správné nauce, opravdové zbožnosti, dobrých mravech a vhodnosti k výkonu služby, a dále vysvědčení o tělesném a duševním stavu kandidáta, vystavené po řádném vyšetření), jednak prostředky fakultativní, které příslušný představený považuje za užitečné podle okolností doby a místa, jako jsou např. písemná svědectví, ohlášky apod.[79] Římské *Ratio* k tomu uvádí: „Na konci přípravné doby zodpovědný za formaci, po poradě s týmem vychovatelů a s přihlédnutím ke všem okolnostem, které má k dispozici, předloží příslušnému biskupovi (nebo kompetentnímu vyššímu představenému) potvrzení obsahující profil osobnosti aspirantů a na požádání i úsudek o způsobilosti.“[80]
– Svěcenci nesmí v přijetí jáhenského svěcení bránit žádná překážka – ani trvalá (*irregularitas*) ani dočasná čili prostá (*impedimentum simplex*). *Iregularita* bránící přijetí jáhenského svěcení existuje u toho, 1° kdo je stižen nějakou formou amence či jiné psychické nemoci, která podle posudku znalce činí kandidáta neschopným konat jáhenskou službu; 2° kdo se dopustil trestného

[74] Směrnice ČBK 45n.

[75] Směrnice ČBK 49 ve spojení s čl. 53n RF.

[76] Kán. 236 odst. 2 CIC/1983.

[77] Směrnice ČBK 55.

[78] Kán. 1025 § 1 CIC/1983.

[79] Kán. 1051 CIC/1983.

[80] RF 44.

činu apostaze, hereze nebo schismatu; 3° kdo uzavřel neplatné (byť i jen civilní) manželství, když mu v tom bránila překážka manželského svazku nebo svěcení nebo veřejného slibu čistoty, anebo kdo se takto oženil s ženou vázanou platným manželstvím nebo veřejným slibem čistoty; 4° kdo se dopustil trestného činu vraždy nebo úmyslného dokonaného potratu, jakož i ti, kdo na něm pozitivně spolupracovali; 5° kdo sám sebe či jiného úmyslně zmrzačil nebo se pokusil o suicidium; 6° kdo vykonal úkon ze svátosti svěcení, vyhrazený biskupům nebo kněžím, ačkoli toto svěcení neměl. *Prostou překážkou* k přijetí jáhenského svěcení je naproti tomu stižen ten, kdo 1° zastává klerikům zakázaný úřad nebo majetkovou správu, z nichž musí skládat účty, dokud nesloží úřad či nepodá vyúčtování a není tak úřadu či správy zproštěn, a dále ten, kdo 2° byl nedávno pokřtěn (tzv. neofyta), dokud se podle úsudku ordináře dostatečně neosvědčil. Křesťané, kteří by se o takových překážkách bránících kandidátovi v přijetí diakonátu dověděli, jsou povinni oznámit to ještě před plánovaným svěcením jeho vlastnímu ordináři nebo faráři.[81]

– Svěcenec musí být před přijetím jáhenského svěcení biřmovaný,[82] ovšem (na rozdíl od křtu) pouze k dovolenosti svěcení, nikoli k jeho platnosti.
– Svěcenec musí být (s výjimkou řeholníků klerických institutů) liturgickým obřadem (*ritus admissionis*), pokud možno konaným veřejně a ve sváteční den, přijat vlastním ordinářem mezi kandidáty jáhenství, čímž se osvědčuje, že církev přijímá jeho nabídku[83] a povolává ho k tomu, aby se připravil k přijetí posvátného stavu, a tak byl přijat mezi kandidáty jáhenství. Obřadu mají předcházet jednak duchovní cvičení kandidáta, jednak podání vlastnoručně sepsané žádosti o zapsání mezi kandidáty jáhenství, adresované jeho ordináři, a následně vlastní zápis mezi kandidáty jáhenství, který však kandidátovi ještě nezakládá subjektivní právo na přijetí jáhenského svěcení:[84] „Do skupiny kandidátů mohou být začleněni pouze ti, u kterých diecézní biskup (nebo vyšší řeholní představený) získá – ať již skrze osobní poznání nebo na základě informací od zodpovědných – pevnou morální jistotu o jejich schopnosti.“[85]

---

81 Kán. 1025 § 1 ve spojení s kán. 1041–1043 CIC/1983. Směrnice ČBK 28.

82 Kán. 1033 CIC/1983.

83 „Rozhodující hlas v rozpoznání povolání patří církvi…“ (Směrnice ČBK 18).

84 Kán. 1034 CIC/1983; RF 45–48; Směrnice ČBK 29.

85 Směrnice ČBK 63.

Nicméně uvedení do skupiny kandidátů je považováno za první znamení uznání povolání k jáhenskému stavu. Vyžaduje však potvrzení v následujících letech formace, než bude přijato rozhodnutí o připuštění kandidáta ke svěcení.[86]

– Svěcenec musí před přijetím diakonátu na základě své písemné žádosti přijmout služby (*ministeria*, bývalá nižší svěcení): po ukončeném prvním roce formace službu lektora, po druhém roce formace službu akolyty; ta musí být kandidátem vykonávána nejméně šest měsíců. Tyto služby se udělují „s cílem být lépe připraven na budoucí službu slova a oltáře. […] Kandidáti pak přistupují ke svátosti svěcení s plným vědomím svého poslání, duchem horliví, ‚pohotoví ve službě Pánu, vytrvalí v modlitbě a vnímaví k potřebám věřících.'"[87] Při udělování služeb bere příslušný ordinář (představený) v úvahu pokrok kandidáta ve formaci a jeho vlastnosti a charakter.
– Svěcenec musí předložit vlastnímu biskupovi nebo vyššímu řeholnímu představenému vlastnoručně sepsané a podepsané prohlášení (*declaratio*), jímž osvědčuje, že jednak dobrovolně a svobodně hodlá přijmout jáhenské svěcení, jednak že se chce natrvalo věnovat církevní službě (tzv. mancipační prohlášení), a současně požádat o udělení svěcení; tato žádost musí být oním představeným písemně přijata.[88] „Rozhodnutí o připuštění ke svěcení činí diecézní biskup nebo řeholní představený na základě osobní znalosti kandidáta nebo na základě dokumentace, která je mu předána. Pozitivní rozhodnutí o připuštění musí být vyjádřeno formou dekretu vydaného ve vhodnou dobu předem – ne později než měsíc před datem svěcení."[89] Stejně tak je ovšem přirozeně nutno sdělit kandidátovi rozhodnutí negativní – vždyť jde o správní akt, který lze napadnout správním odvoláním (hierarchickým rekurzem).[90]

---

86 Tamtéž, čl. 64.

87 RF 57; Směrnice ČBK 29. Viz též MP Pavla VI. *Ministeria quaedam* ze dne 15. srpna 1972, AAS 64 (1972), s. 529–534.

88 Kán. 1036 ve spojení s kán. 1034 § 1 CIC/1983.

89 Směrnice ČBK 68.

90 V této souvislosti Směrnice ČBK uvádí, že „není správné, aby rodina nebo farní společenství automaticky předpokládala jeho budoucí svěcení, aniž byl tento fakt sdělen ze strany kompetentní moci, a zvláště aby bylo bez tohoto oficiálního sdělení ohlášeno datum nebo činěny přípravy na svěcení" (čl. 70).

- Svěcenec, který není ženatý, musí před přijetím jáhenského svěcení předepsaným obřadem před Bohem a církví veřejně přijmout závazek celibátu,[91] a to i v případě, že složil věčné sliby v nějaké řeholi; slova tohoto kánonu „nebo složil doživotní sliby v řeholní společnosti" je tedy třeba považovat za zrušená podle druhého vydání *Editio typica de ordinatione episcoporum, presbyterorum et diaconorum*, kde se u obřadu svěcení jáhnů v čl. 228 výslovně uvádí, že slib celibátu skládají i řeholní kandidáti.[92] Má to svou logiku – pokud by totiž následně získali sekularizační indult a opustili řeholi, nebyli by povinností celibátu vázáni.
- Svěcenec musí před přijetím diakonátu absolvovat alespoň pětidenní exercicie podle pokynů ordináře. Splnění této povinnosti je nutno před udělením svěcení nahlásit světiteli.[93] Vlastní svěcení podle římského pontifikálu má probíhat při slavné mši, pokud možno v neděli nebo zasvěcený svátek. „V případě ženatých svěcenců je třeba během obřadu klást mimořádný důraz na účast manželky a dětí."[94]
- Svěcenec musí svému ordináři předložit doklady požadované kanonickým právem pro udělení diakonátu, tj. osvědčení o přijetí svátostí křtu a biřmování, o přijatých službách lektora a akolyty, osvědčení o učiněném mancipačním prohlášení a žádost o udělení svěcení, osvědčení o řádně vykonaném studiu a ženatý svěcenec nadto také osvědčení o uzavření manželství a souhlas manželky.[95]
- Svěcenec musí před přijetím jáhenského svěcení osobně složit vyznání víry i promisorní přísahu ve znění schváleném Apoštolským stolcem, že bude řádně plnit své kanonické povinnosti, vyplývající z úřadu přijatého jménem církve.[96]
- Svěcenec, který není podřízen svému světiteli (tj. cizí diecézan nebo člen řeholního institutu), musí kromě toho světiteli předložit tzv. propouštěcí listinu

---

91 Kán. 1037 CIC/1983; RF 63; Směrnice ČBK 69.

92 V češtině viz *Římský pontifikál, nově uspořádaný podle ustanovení druhého vatikánského koncilu, vydaný papežem Pavlem VI. a upravený péčí papeže Jana Pavla II.*, vyd. ČBK, Praha, 2008, s. 238.

93 Kán. 1039 CIC/1983; Směrnice ČBK 70.

94 RF 65.

95 Kán. 1050 CIC/1983.

96 Kán. 833 odst. 6, kán. 1120 CIC/1983. Úřední text od CFid *Professio fidei et Iusiurandum fidelitatis in suscipiendo officio nomine Ecclesiae exercendo*, in: AAS (1989), s. 104–106.

ke svěcení (*litterae dimissoriae*), vystavenou vlastním ordinářem.[97] Ta musí obsahovat prohlášení, že kandidát předložil všechny požadované doklady, že bylo provedeno kanonické šetření (*scrutinium ad normam iuris*) a že vystaviteli listiny je známa kandidátova vhodnost. V případě řeholníků nebo členů společností apoštolského života musí listina navíc obsahovat prohlášení, že kandidát je trvale začleněn (inkorporován) do společnosti (u řeholníků doživotními sliby)[98] a že je podřízeným vystavitele listiny. Avšak i po obdržení těchto „dimisoriálek" světitel tuto svátost neudělí, má-li pochybnosti o tom, že kandidát je pro přijetí jáhenského svěcení vhodný.[99]

3. Manželka trvalého jáhna

O této problematice bude v této kapitole pojednáno nejprve jak *de lege lata*, tak zejména s ohledem na faktický stav (3.1), jednak s přihlédnutím k (ne)možnosti inspirace východním kanonickým právem (3.2), jednak konečně *de lege ferenda* (3.3).

3.1 Právní a faktické postavení manželky trvalého jáhna

O *právním* postavení manželky trvalého jáhna lze vlastně sotva mluvit. Jedinou zmínku o ní v Kodexu kanonického práva obsahuje kán. 1031 § 2, který požaduje, aby dala k jáhenskému svěcení svého manžela svůj souhlas (*consensus*) – dokonce ani ne písemnou formou, i když to lze předpokládat jako samozřejmé. Tím její kanonická role končí. Z platné kodexové právní úpravy vypadl požadavek z MP *Sacrum diaconatus ordinem*, že totiž nelze kandidáty jáhenství ke svěcení připustit „dokud není znám nejen manželčin souhlas, ale též její řádný křesťanský život a její přirozené vlastnosti, aby nebyly překážkou či zábranou manželově službě."[100] Podle téže normy se na straně manželky (a ovšem i manžela a společných dětí) vyžadovala dobrá pověst.

Namísto toho římské *Ratio* ukládá knězi odpovědnému za formaci jáhnů (tzv. formátorovi), aby se ještě v přípravné době kandidáta, tj. po vstupu mezi

[97] Kán. 1052 § 1 a 2 CIC/1983; RF 54.

[98] Pokud by tomu totiž tak nebylo, došlo by k paradoxní situaci, že nově vysvěcený jáhen by byl *per nefas* inkardinován nikoli do svého institutu, jak to předpokládá u věčných profesů kán. 266 § 2 CIC/1983, nýbrž do místní církve.

[99] Kán. 1052 § 3 CIC/1983.

[100] SDO III, 13.

aspiranty k jáhenství,[101] snažil „o navázání kontaktů s rodinami ženatých aspirantů, aby se ujistil o jejich ochotě přijmout a podporovat povolání jejich rodinného příslušníka.“[102] Také se má snažit, nakolik je to možné, do přípravy budoucích jáhnů aktivně zapojit i jejich manželky,[103] které k jáhenskému svěcení manžela budou muset dát souhlas, stejně jako je pozvat (vyzvat) k účasti na vlastním jáhenském svěcení jejich manžela.

Co ale tento souhlas manželky budoucího jáhna obnáší? Jde o „bianco“ šek či směnku, jíž se žena *a priori* zavazuje, že bude s chápavostí manželky jáhna respektovat vše, co s sebou výkon funkce jáhna u jejího manžela obnáší? Stěhovat se s manželem, kdykoli bude svým ordinářem přeložen na jiné působiště? Tento problém jistě neexistuje u „minidiecézí“ italského typu, zato jistě připadá v úvahu u nás, kdy např. v rámci pražské arcidiecéze může být takový jáhen ustanoven od Rakovníka po Kolín a od Roudnice nad Labem po Petrovice u Sedlčan. A je to přece především právě povinnost ujmout se výkonu svého povolání v místě ustanovení, která je hlavním obsahem slibu poslušnosti, kterou jáhen svému ordináři při svěcení slibuje, jak to výslovně připomíná římský Direktář:[104] „Tento pohled na poslušnost připravuje jáhna k přijetí přesně vymezených povinností podle toho, jak to určuje církevní zákon: ‚Pokud duchovní neomlouvá zákonná překážka, jsou povinni přijmout a věrně plnit úkol, který jim uložil jejich ordinář.‘“

Jaké je přitom *faktické* postavení jeho manželky? Pravidelně je zaměstnaná, protože z platu manžela-jáhna by její rodina prostě nevyžila, a třeba má děti, které ještě chodí do školy. Nejednou bývá (z téhož důvodu) v civilním povolání zaměstnán i její manžel. Výslovně s tím počítá i kodex: „Ženatí jáhnové, kteří se zcela věnují církevní službě, zasluhují odměnu, z níž mohou uspokojit potřeby své i své rodiny; ti, kteří pobírají odměnu ze světského zaměstnání, které vykonávají nebo vykonávali, hradí své životní náklady z těchto příjmů“ – ale přece i oni slibovali svému ordináři poslušnost![105] S tím vším je častější stěhování z důvodu následování manžela do místa výkonu jeho povolání jen velmi obtížně slučitelné a záleží jen na

[101] Vstup do takové aspirantury není totéž, jako liturgický obřad přijetí mezi kandidáty jáhenského svěcení (*ritus admissionis*) podle kán. 1034 § 1 CIC/1983 a čl. 45–48 RF.

[102] RF 42.

[103] RF 43.

[104] Direktář 8.

[105] Kán. 281 § 3 CIC/1983.

míře empatie příslušného ordináře – a ta může být různá. Neobstojí přirovnání, že takto jsou na tom např. i manželky vojáků z povolání – není žádným tajemstvím, že právě tyto vynucené změny bydliště jsou významným faktorem v rozvodovosti takových manželství.

A tak vlastně jediná z „prerogativ", jíž se manželky jáhnů (ovšem až po jejich smrti) těší, vyplývá z normy z Direktáře, že totiž „jestliže zůstane vdovou jáhnova žena, ať není podle možnosti kněžími a věřícími nikdy zanedbávána ve svých potřebách."[106] Jistěže by bylo vítáno, aby jí bylo právem nadále výslovně zajištěno alespoň stávající bydlení v církevním objektu, pokud jej s manželem-jáhnem obývala. Ale je to alespoň něco oproti farním hospodyním, které (alespoň u nás) po smrti duchovního, kterému třeba celý život obětavě a nezištně sloužily, zůstávají po jeho smrti zcela bezprávnými a je jen na onom duchovním, jak na její materiální zajištění pro případ své smrti pamatoval.

Poslední zmínku o manželkách ženatých jáhnů obsahuje římský Direktář v předposledním článku: „Pro ženaté jáhny budou kromě jiných naplánovány iniciativy a aktivity trvalé formace, které podle vhodnosti zahrnou nějakým způsobem i manželky a celou rodinu, vždy však s ohledem na podstatný rozdíl úkolů a na zřetelnou nezávislost služby."[107] Obdobně mluví Směrnice ČBK:[108] „Muž i žena vstupující do společného života jsou vyzváni, aby pomáhali a sloužili sobě navzájem (srov. GS 48). Proto také žena má bezprostřední podíl na jeho jáhenské službě.[109] Jáhen i jeho žena mají být živým příkladem věrnosti a nerozlučitelnosti křesťanského manželství. […] Jejich život má být svědectvím toho, jak rodinné povinnosti, práce a služba mohou být harmonizovány službou k poslání církve. Jáhni, jejich ženy a jejich děti mohou být příkladem a povzbuzením pro všechny ostatní, kteří se snaží o formaci svého rodinného života." Bohužel, tato spíše doporučující norma ani v náznaku nedává tušit, že (a jak) by normativní právní úprava této harmonizaci poslání jáhna s rodinnými právy a povinnostmi jeho manželky měla napomoci.

---

106 Direktář 61.

107 Direktář 81.

108 Čl. 57.

109 Nicméně manželka nemusí slibovat, že se bude aktivně podílet na službě svého manžela-jáhna. Stačí, když písemně prohlásí, že je s jáhenským svěcením svého manžela srozuměna (viz např. MK 1031, 4 b/).

3.2 Možná inspirace na křesťanském Východě?

Nabízí se námitka, že takto jsou na tom nejen manželky jáhnů, ale i kněží ve východních církvích (ať sjednocených či autokefálních). Kandidáti těchto svěcení bývají totiž podle práva vlastní církve *sui iuris* (přirozeně s výjimkou řeholníků) již ženatí,[110] a i v jejich případě se vyžaduje přivolení manželky: „Autorita, která připouští kandidáta ke svátostnému svěcení, zajistí […] potvrzení o uzavření manželství a písemný souhlas manželky, jedná-li se o ženatého kandidáta.“[111]

Na první pohled tedy mezi normativní úpravou Západní církve a Východních církví v této oblasti nejsou zásadní rozdíly. Existuje však minimálně jedna významná faktická odchylka. Manželka duchovního východní církve musí být totiž vlastně už od počátku známosti srozuměna s tím, že si bude brát budoucího duchovního, a to se vším, co to obnáší – a to zdaleka není jen disponibilita jejího budoucího manžela. Jakkoli to není nikde v normativních textech (alespoň všeobecného katolického východního práva) uvedeno, její postavení ve farnosti (zvláště jde-li o manželku faráře) nese specifické rysy, které z povahy věci nelze shledat u manželek ostatních farníků. Bydlí ve farním domě, který není jen jejím privátním bydlištěm, ale slouží také farnosti; o tento dům se stará a koordinuje činnosti k zajištění jeho chodu (včetně oblasti pastorace); nemůže si nárokovat stejné soukromí, jako manželky ostatních farníků apod. Partikulární právo jí může svěřit další úkoly. Tak, jako její manžel-duchovní je „baťuška“ své farnosti, tak jeho manželka je v téže farnosti „maťuška“ – někde je tak dokonce titulována. Má prostě ve farnosti svého manžela jakýsi specifický kvazioficiální status (snad lze říci: privilegovaný), který na Západě z povahy věci nemůže mít farní hospodyně (ani třeba v Německu tzv. Seelsorgehelferin).

Jinak je tomu u manželky trvalého jáhna v západní církvi. Ta si brala za manžela „normálního“ (ani ne tehdy nutně věřícího) muže, který v době sňatku zpravidla neměl ambice stát se trvalým jáhnem, uváží-li se, že k trvalému diakonátu požaduje právo (jak bylo výše uvedeno) minimální věk pětatřiceti let. Po uzavření manželství s ním bydlela v soukromém domě či bytu – tedy nikoli ve farní budově. A najednou (často i po konverzi) se její manžel rozhodne pro kvalifikovanou službu v církvi v podobě trvalého diakonátu. K tomu ovšem potřebuje souhlas své manželky. Může

[110] Viz kán. 758 § 3 CCEO.

[111] Kán. 769 § 1 odst. 2 CCEO.

mu jej odepřít, jestliže jej stále miluje a ví, že tento diakonát se stal jeho velkou životní touhou? Přitom musí alespoň tušit, že dosavadní způsob jejího manželského a rodinného života dozná jistých změn (pravidelně mezi ně bude – bohužel – patřit např. pokles životní úrovně).

Dalším (neméně závažným) rozdílem bude bezpochyby skutečnost, že – na rozdíl od prostředí východních církví – v latinské církvi existují vůči ženatým duchovním (byť jen s jáhenským svěcením) stále ještě jisté předsudky. Římský Direktář sice požaduje: „Manželka jáhna, která dala souhlas k manželově volbě, ať je podporována a povzbuzována, aby prožívala vlastní úlohu radostně a skromně a oceňovala vše, co se týká církve, a zvláště úkoly svěřené manželovi. Proto je vhodné, aby byla informována o činnosti manžela, aby se však vystříhala každého nepatřičného zásahu a uvedla tak v soulad a realizovala vyvážený a harmonický vztah mezi životem rodinným, profesionálním a církevním.“[112]

Také směrnice ČBK konstatuje, že také jáhnova žena „má bezprostřední podíl na jeho jáhenské službě.“[113] To je jistě precizně formulované a vítané desiderium vysokých církevních orgánů, avšak realita „v terénu“ bývá (bohužel) jiná: ve skutečnosti manželka jáhna nejen že nepožívá nějakého zvláštního postavení ve farnosti (možná by mu asi i obtížně přivykala), ale nahlíží se na ni nejednou jako na tu, jíž nebýt, mohl se její manžel stát knězem… Hodně tady záleží na faráři, pod jehož jurisdikcí obvykle jáhen svou funkci vykonává.

Už z těchto spíše fragmentárních úvah vyplývá, že pro odlišnost disciplinární i spirituální tradice církví křesťanského Východu a západní církve bude sotva možné v této oblasti západního trvalého diakonátu se přímo inspirovat legislativou či obyčeji orientálních církví; spíše bude nutno hledat vlastní normativní cestu.

3.3 Úvahy *de lege ferenda*

Možné problémy, které byly výše nastíněny, se snaží zmírnit Direktář, když v čl. 8 stanoví: „Biskup předá jáhnovi úřední dekret, v němž mu přidělí úkoly odpovídající jeho osobním schopnostem, životu v celibátu nebo v rodině, vzdělání, věku a snahám uznaným jako duchovně platným. Dále budou také určeny území nebo osoby, na něž bude zaměřena apoštolská služba […].“ Z tohoto textu sice jednoznačně vyplývá, že je povinností biskupa při vystavení takového dekretu

[112] Direktář 61.

[113] Čl. 57.

brát zřetel zejména na kanonický status kandidáta, totiž zda je svobodný či ženatý, a tomu obsah dekretu přizpůsobit; ovšem jde o povinnost nevynutitelnou…

Ze souvislosti vyplývá, že takový dekret vystaví biskup až po jáhenském svěcení. To je ovšem problematické, protože kandidát jáhenství by měl ještě před svěcením vědět, kde bude působit.[114] Ale i kdyby obsah tohoto dekretu byl s dotyčným domluven ještě před jeho jáhenským svěcením, neplyne z toho pro něho žádná jistota. Individuální správní akty totiž v kanonickém právu nikdy nenabývají právní moci, proto mohou být kdykoli revokovány, změněny či nahrazeny jinými. To se týká jak toho, kdo správní akt vydal, tak jeho nástupců v úřadě.

Jediný způsob, který by tyto problémy mohl eliminovat, by byla písemná dohoda, kterou by ordinář ještě před svěcením s budoucím jáhnem uzavřel a která by vymezovala území, na němž by dotyčný mohl být ustanoven k výkonu jáhenské služby. V krajním případě, pokud by k dohodě nedošlo, mohl by jáhen *in spe* svou kandidaturu vzít zpět. Tuto dohodu by bylo možno změnit jen oboustranným konsenzem (viz zásadu *pacta sunt servanda*). K tomu však není ze strany hierarchie příliš chuti. Už pouhá představa, že by nadřízený se svým podřízeným uzavíral nějakou smlouvu, se jí jeví jako nepřijatelná. Za jediný možný způsob se považuje vydání mocenského veřejnoprávního aktu (dekretu), jemuž se jeho adresát pod hrozbou sankce (dokonce i trestní)[115] musí podrobit. Argumentuje se obvykle tím, že jurisdikční mocí nelze smluvně disponovat. To ovšem platí o výkonu státní, resp. municipální moci; „ale mezi vámi tomu tak nebude!“ (Mt 20,26).

Přesto však nejde o záležitost, která by v oboru světského práva nebyla úspěšně vyřešena. Tak např. v pracovněprávních vztazích sice platí, že nadřízený může dávat podřízenému závazné pracovní pokyny,[116] avšak místo výkonu jeho práce je sjednáno v pracovní smlouvě[117] (tedy ve dvoustranném právním aktu) a lze je

---

114 Právně by bylo možno upravit to např. tzv. suspenzivní podmínkou, např. „S účinností ode dne přijetí jáhenského svěcení ustanovuji Vás…“.

115 „Spravedlivým trestem bude potrestán, kdo […] neuposlechne Apoštolský stolec nebo ordináře nebo představeného, pokud zákonně přikazují nebo zakazují, a po napomenutí setrvá v neposlušnosti“ (kán. 1371 odst. 2 CIC/1983).

116 „Od vzniku pracovního poměru je […] zaměstnanec povinen podle pokynů zaměstnavatele konat osobně práci podle pracovní smlouvy […]“ (§ 38 odst. 1 písm. b) zákoníku práce, dále jen ZP).

117 „Pracovní smlouva musí obsahovat […] místo nebo místa výkonu práce, ve kterých má být práce […] vykonávána“ (§ 34 odst. 1 písm. b) ZP). „Přeložit zaměstnance k výkonu práce do jiného místa, než bylo sjednáno v pracovní smlouvě, je možné pouze s jeho souhlasem a v rámci zaměstnavatele, pokud to nezbytně vyžaduje jeho provozní potřeba“ (§ 43 odst. 1 ZP).

měnit také výlučně vzájemnou dohodou. Není patrný důvod, proč by tomu tak – právě s ohledem na jáhnovu manželku – nemohlo být i v případě ženatých jáhnů: nejprve dohoda o místu výkonu působení, a následně – v mezích této dohody – dekret o ustanovení. Obecnému kanonickému právu by to jistě neodporovalo. Námitka, že v případě ustanovení duchovního nejde o pracovní, nýbrž o služební poměr, sotva obstojí – kanonické právo ostatně takové rozlišování ani nezná. A už vůbec nehledě k principu platnému v každém civilizovaném právním řádu, že totiž právní jednání nesmí narušovat práva třetích osob (tzv. *iura aliorum*), k čemuž při ryze imperativním způsobu ustanovování ženatých jáhnů může na straně jejich manželek snadno dojít. Mimo to omezené vnesení smluvního (konvencionálního) prvku do oblasti ustanovování ženatých jáhnů by neznamenalo žádnou převratnou změnu personálního či ordinačního práva; jen by vyjadřovalo, že ve zvláštních případech může/má být k dispozici zvláštní norma (*lex specialis*), která pak bude mít před obecnou normou (*lex generalis*) aplikační přednost podle principu *lex specialis derogat legi generali*.

Závěr

Cílem článku bylo zejména popsat právní předpoklady přijetí služby trvalého jáhna se speciálním zaměřením na požadovaný souhlas manželky ženatého jáhna. Naproti tomu se článek nezabýval např. teologií jáhenství nebo obsahem výkonu jáhenské služby, pastoračními úkoly jáhnů atd., leda marginálně, totiž nakolik to úzce souviselo s jeho tématem. Ostatně takových pojednání teologické (tedy ne-právní) povahy ze současné doby existuje i v českém jazyce dost.[118]

Cíle formace trvalých jáhnů i jejich vlastní poslání pregnantně vyjadřuje římský Direktář: „…V Ježíšově pastorační lásce nachází jáhen sílu a vzor pro své jednání. Tatáž láska pobádá a podněcuje jáhna, aby ve spolupráci s biskupem a kněžími posiloval poslání vlastní věřícím laikům ve světě. Proto je podněcován ‚k neustále dokonalejšímu seznamování se se skutečnou situací lidí, k nimž je poslán, k rozeznání hlasu Ducha v historických okolnostech, v nichž se nachází, a k hledání

[118] Jen z (dnes už bohužel nevycházejícího) časopisu *Teologické texty* budiž namátkou uvedeno: KASPER, Walter, *Trvalý diakonát. K současným výzvám v církvi a společnosti*, in: Teologické texty č. 2004/5, s. 205nn; SKÁLOVÁ, Petra, *Ke „Komentáři překladatele“*, in: Teologické texty č. 2009/1, s. 45; SKÁLOVÁ, Petra, *Měnící se obraz jáhna. Důrazy a tendence v teologii a praxi diakonátu*, in: Teologické texty č. 2008/2, s. 98–102; NOSEK, Lukáš, *K diskusi o diakonátu*, in: Teologické texty č. 2009/2, s. 93n atd.

nejvhodnějších metod a nejužitečnějších forem k dnešnímu uskutečňování jeho služby,‘ ve věrném a přesvědčeném společenství se Svatým otcem a s vlastním biskupem.“[119] Kéž tomu tak je na přímluvu Panny Marie, „učitelky skryté služby“.[120]

Resumé

Autor v první kapitole svého článku mapuje vývoj trvalého diakonátu od apoštolských dob diferencovaně ve východních církvích a v církvi západní. Exkurs se zabývá otázkou jáhenek v katolické církvi. Druhá kapitola, věnovaná platnému kanonickému právu, nejprve uvádí hlavní prameny platné právní úpravy trvalého diakonátu a následně podává kategorizaci instituce jáhenství i přehled právních podmínek k jeho přijetí. Konečně třetí kapitola se zabývá otázkami právního i faktického postavení manželky ženatého jáhna a problémům, které z takové jáhenské služby mohou pro ni i pro její rodinu vyvstat.

Summary

Selected Legal Aspects of Institution of Permanent Diaconate

In the first chapter of his article, the author maps the development of the permanent diaconate since the apostolic times differently in the Eastern Churches and in the Western Church. The excursion deals with the issue of female deacons in the Catholic Church. The second chapter, devoted to canon law in force, first lists the main sources of the current regulation of the permanent diaconate and then provides a categorization of the institution of the diaconate and an overview of the legal conditions for its acceptance. Finally, the third chapter deals with the legal and factual status of the wife of a married deacon and the problems that may arise from such a deacon’s service for her and her family.

Klíčová slova: trvalé jáhenství, jáhenky, manželky trvalých jáhnů

Key words: permanent diaconate, female deacons, wives of permanent deacons

[119] Direktář 73.

[120] Tamtéž, *Modlitba k nejsvětější Panně* (in fine).

Autor

Prof. JUDr. Ignác Antonín Hrdina, DrSc., OPraem, narozen roku 1953 v Praze, zesnul 22. dubna 2022 v Praze. Až do své smrti vyučoval na Fakultě právnické Západočeské univerzity v Plzni a působil jako první místopředseda Metropolitního církevního soudu Arcidiecéze pražské v Praze.

Author

Prof. JUDr. Ignác Antonín Hrdina, DrSc., OPraem, born in 1953 in Prague, passed away on 22nd April 2022 in Prague. Until his death, he taught at the Faculty of Law, University of West Bohemia in Pilsen, and was active as the first vice-chairman of the Metropolitan Ecclesiastical Court of the Archdiocese of Prague in Prague.

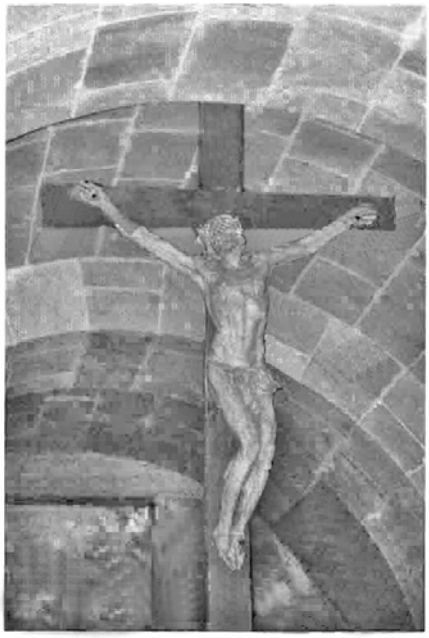

Matyáš Bernard Braun: Ukřižovaný (před r. 1725)
Kuks, krypta špitálního kostela Nejsvětější Trojice

Požehnané velikonoční svátky přeje, vzpomíná a za všechno děkuje
Ignác Antonín Hrdina, O.Praem.
Ignác

Na památku: pohlednice, kterou nám týden před svým odchodem na věčnost zaslal prof. Ignác Antonín Hrdina OPraem (6. března 1953–22. dubna 2022).

In memory: a postcard sent to us by Professor Ignác Antonín Hrdina OPraem a week before his departure for eternity (6th March 1953–22nd April 2022).